

Дарина ЧЕРНЕВА
Велико Търново, България

МЕСТНИ ИМЕНА ОТ ИЗЧЕЗНАЛИ ОЙКОНИМИ В ПРОВАДИЙСКО

Local names from vanished oiconyms in the area of Provadia

Reasons for the irreversible disappearance of settlement names in the 15th, 16th, and 17th century are discussed in the article along with the possibilities of finding them as names of locations which are supported by legends as well. Preserved derivatives from already vanished place names have been traced. Names of settlements in the Provadia surt which are preserved as special Bulgarian linguistic relics on account of certain military obligations have been discussed. Special attention is paid to the settlements with names of Turkish origin and to the unique character of Bulgarian place names in the lands pertaining to those settlements. There prevails the conclusion that the changes in the image of the settlements are a sign of depopulation and of destruction while the Bulgarian population was forced to change the place of habitation which in itself leads to the destruction of the toponymic system.

Keywords: toponym (local name), oiconym, toponymic system

Колонизацията на Североизточна България от страна на Турската империя се засилва в средата на XV век. Тази колонизация продължава непрекъснато и през следващите векове. Едновременно с колонизацията върви различно по интензивност потурчване на старото българско население по тези места, което продължава до XVIII век. Такъв е произходът на турците в редица провадийски села.

На пръсти се броят селата в Провадийския сърт, които се запазват като своеобразен резерват заради войнугарските си задължения. Това са селата Равна, Черковна, Неново, Косово, Невша.

По време на робството, особено през XV, XVI и XVII век, когато имаме най-много опити за подмяна на заварените селищни имена чрез преименуване, се налагало записването в данъчните регистри на двете имена – старото и новото, което още не е известно и трябва да се наложи. На тази необходимост днес дължим информацията за безвъзвратно изчезнали селищни имена. Само някои от тях можем да открием като местни имена или съхранени в предания и легенди. Тази е причината, поради която можем да си обясним наличието на производни местни имена от вече изчезнали селищни като *Черковна* – например *Второто Черковище* и съществуващата и днес местност *Черковненското Черковище*.

Многозначителен факт е, че редица други имена на съседни местности, граничещи с Черковненското землище, са назовани с имена от турски произход: *Боаз*, *Караорман*, *Сакар тепе*, *Ак гидик*, а в същото време местностите, владени от черковненци преди преместване на селището, запазват българските си имена: *Пладнище*, *Черквище*, *Черковненски лозя*, *Бърдо*, *Белия път*. Явно е, че поради някаква причина населението на тези селища е било принудено да ги напусне. Свидетелство за това са посочените наименования на местности, които са безспорно доказателство, че там е било село Черковна. Цялата местност от *Суата* и от *Трънака* до могилата *Сакар тепе* срещу с. Бейлий (Млада Гвардия) е била владение на черковненци, поради което и до сега са се съхранили названията на местности, производни от името на някогашното селище.

Към тези аргументи за мястото и границите на някогашното землище на с. Черковна можем да добавим и още един: когато старият учител Атанас Гиргинов станал народен представител (през 1891 – 1893 г.), закарал с кола камъни и ги забил на границата с невшенското землище, за да го разграничи от черковненското. Оттогава започват да наричат това място *Атанасовите камъни*.¹

Според друго предание, в далечното минало именно това място било първото селище на черковненци. За това предание споменава и професор Л. Милетич в книгата си “Старото българско население...”. За село

Черковна той пише: “Бях на гости у Вълчо Дерелията. Неговата баба Бяна ми каза, че селото Черковна в старо време било в Боаза, а после се изселило горе в кривината, защото на първото му място имало много мрави и много змии”². Приема се, че там е било мястото на селището Черковна, защото се нарича *Черковненското черквище*. Според краеведа Хр. Чернев това всъщност е било второто местообиталище на с. Черковна.

Приведените факти за устойчивост на старата българска топонимия в условия на преименуване се обяснява със социалната устойчивост на човешкия колектив, който я отстоява и използва.³ В случая социалната стабилност на населението, което съхранява непроменено старото селищно име, се обяснява със специфичните му войнугарски задължения.

Старинни български местни имена като *Грамадица*, *Грамадълъка* (с. Манастир), *Вельчова дъбрава*, *Тенкия рът* (Ченге, днес Аспарухово), *Кунюита мугилка* (с. Невша), *Разбой дере* – разделя два хълма, *Горанча* – МИ по името на чешмата (с. Невша), също са доказателство не само за запазването на изцяло българския характер на местните имена, но са и своеобразен образец за устойчивост на именната система.

Интерес представляват и селищата с турски имена. В някои случаи съхранените до днес местни имена ни подсказват някогашните селищни имена. Не всички селища от тази група са засвидетелствани в турски извори, а по правило засвидетелстваните се свързват с по-късните векове на робството. Така например днешното село Градинарово според легендата се е казвало *Кьопеклю* или *Кьопеклю*, а това име, също вторично, селото получило след чума или разбойническо нападение. Според преданието селото било обезлюдено и в него останали да вият само кучета (от тур. *кьопек* ‘куче’). Това била и мотивацията за новото име. В друго предание се разказва, че старото му българско име е *Средище*. Това име също се свързва с турското *гьобек* ‘център на човешкото тяло’, преосмислено поради фонетичната близост и наречено *Кьопекли*. Според Лиляна Димитрова-Годорова това осмисляне на значението като център на човешкото тяло в процеса на езикова комуникация е напълно актуално и възможно⁴. В началото на XX век (1906 г.) с указ е преименувано. Предложили са *Средеи*, но поради многобройните зеленчукови градини от двете страни на реката е предпочетено името Градинарово.

Днес се съхранява турското название на местност, принадлежаща на селището – *Дала съна*, което тълкуват като ‘Средището; Селището’. При обработка на земята в тази местност се откриват останки от някогашно селище.

За голяма част от тези селища условията за съхраняване на старото местно население, а оттам и на топонимията, са били неблагоприятни. Общият поглед върху топонимичната картина на Провадийско е основание да обобщим, че има очевидно сходство с наблюдаваните от М. Ангелова-Атанасова промени в Горнооряховско и да приемем и за този регион констатацията ѝ: „Тези безспорни свидетелства на промените в поселищния облик са белег... за обезлюдяване, за разрушаване, а почти веднага след това за вторично заселване и възкресяване, при което оцелялото българско население е принудено да сменя местожителството си, което естествено води до разрушаване на топонимичната система и повторно създаване”⁵.

Литература

- ¹ Чернев, Христо. Кратката история на село Черковна. 1969, с. 18.
- ² Милетич, Л. Старото българско население на Североизточна България, с. 96-97.
- ³ Ангелова-Атанасова, М. Топонимията на Горнооряховско. В. Търново, 1996, с. 116.
- ⁴ Димитрова-Тодорова, Лиляна. Местните имена в процеса на езиковата комуникация. 2009, с. 81-88.
- ⁵ Ангелова-Атанасова, М. Топонимията на Горнооряховско. В. Търново, 1996, с. 121.